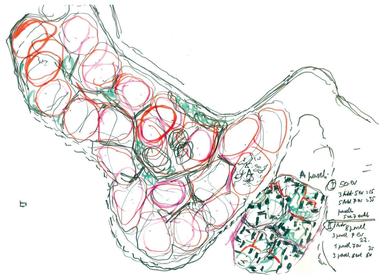

Şekil 1. Beyazıt Meydanı Yayalaştırma ve Düzenleme Projesi, Ön Proje Vaziyet Planı, Turgut Cansever, 1958-1961
(Turgut Cansever Arşivi; Tanyeli ve Yücel, 2007, 113)

Şekil 3. Turgut Cansever, Zeytinburnu Pilot Şehir Etüdü için eskiz, 1999-2003 (Turgut Cansever Arşivi; Tanyeli ve Yücel, 2007, 391)

Şekil 2. Beyazıt Meydanı Yayalaştırma ve Düzenleme Projesi, Görünüş, Turgut Cansever, 1958-1961
(Turgut Cansever Arşivi; Tanyeli ve Yücel, 2007, 121)

KAYNAKLAR

BİLSEL, F. C. (2016) İstanbul'un Erken Cumhuriyet Dönemi Planlamasında Kültür Varlıklarının Korunması ve Modernizasyon İkilemi, *Dünya Mirası*, İstanbul Özel Sayısı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul; 84-97.

BİLSEL, F. C. (2015) Geç Osmanlı Döneminden Cumhuriyet'e Çağdaş Şehir Düşüncesi ve İstanbul Planlaması, *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, cilt VIII, der. Y. Coşkun, İstanbul Belediyesi Kültür A.Ş., ISAM, İstanbul; 496-534.

CANSEVER, T. (1959) UIA Şehircilik Komisyonu'nun İstanbul'daki Toplantısı Münasebetiyle, *Arkitekt* 01 (294) 30-32.

CANSEVER, T. (2006) *İslâmda Şehir ve Mimarî*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul.

CANSEVER, T. (2008) *İstanbul'u Anlamak*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul.

CANSEVER, T. (2008a) Ülke Ölçeğinde İstanbul'u Planlamak, *İstanbul'u Anlamak*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008; 133-160 (ilk basım: (Ocak 1993) İstanbul Dergisi (4) 48-59).

CANSEVER, T. (2008b) İstanbul Planlamasının İlk Hedefleri, *İstanbul'u Anlamak*, Timaş Yayınları, İstanbul; 168-171.

CANSEVER, T. (2008c) İstanbul'un Geleceği Nasıl Olmalıdır?, *İstanbul'u Anlamak*, Timaş Yayınları, İstanbul; 249-260.

CANSEVER, T. (2008d) Dünden Bugüne Beyazıt Meydanı, *İstanbul'u Anlamak*, Timaş Yayınları, İstanbul; 285-295.

CANSEVER, T. (2008e) Beyazıt Meydanı'ndaki Eski Eserlerin Durumu ve Restorasyonları Hakkında Rapor, *İstanbul'u Anlamak*, Timaş Yayınları, İstanbul; 306-311.

CANSEVER, T. (2016a) *Osmanlı Şehri*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul.

CANSEVER, T. (2016b) Şehir, *Osmanlı Şehri*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul; 17-25.

CANSEVER, Turgut (2016c) *Mimarlık Üzerine Düşünceler*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul; 57-65.

CANSEVER, T. (2016d) *Kubbeyi Yere Koymamak*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul (8. Baskı).

CANSEVER, T., AYVAZOĞLU, B. (2016e) Dünden Bugüne İstanbul: İstanbul'un Fethi Mimarî Fetihle Tamamlandı, *Kubbeyi Yere Koymamak*, TİMAŞ Yayınları, İstanbul (8. Baskı); 205-234.

DENİZ, F. (2009) Sanat Tarihine Mimarlıktan Bakmak: Turgut Cansever ve Doktora Tezi, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 7 (13) 435-460.

DURANAY, N., GÜRSEL, E., URAL, S. (2013) Cumhuriyet'ten bu yana İstanbul planlaması, *Cumhuriyet Dönemi İstanbul Panlama Raporları*, der. Ş. Özler, TMMOB Mimarlar Odası, İstanbul; 363-430.

KUBAN, D. (2010) İstanbul'un Tarihi Yapısının Genel Özellikleri ve Koruma Yöntemleri, *Türkiye'de Kentsel Koruma, Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul (İkinci basım); 3-46.

TANYELİ, U. (2001) Çağdaş Mimarlıkta İslami İçerik Sorunu ve Cansever, *Turgut Cansever*, Boyut Yayınları, İstanbul; 7-23.

TANYELİ, U., YÜCEL, A. (2007) *Turgut Cansever Düşünce Adamı ve Mimar*, Garanti Galeri, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul.

TEKELİ, İ. (2013) *İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

TURGUT CANSEVER VE İSTANBUL: PLANLAMA, MİMARİ, KORUMA

F. CÂNÂ BİLSEL*

Türkiye'de yirminci yüzyılın ikinci yarısında mimarlığın önde gelen isimlerinden, mimari tasarımlarında yerel mimarlık ve yapı geleneklerini çağdaş yaklaşımla yorumlaması nedeniyle üç defa Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü ve Mimarlar Odası Mimar Sinan Büyük Ödülü'nü almış olan Turgut Cansever, İstanbul'un planlamasında üstlendiği çalışmalar, inceleme ve eleştiri yazılarıyla şehircilik alanında da değerli katkılarda bulunmuştur. Makaleleri, mimarlık ve şehir planlama uygulamalarına tarih, çevre ve kültürel değerler üzerinden bakışını, derinlikli dünya görüşünü ve eleştirel duruşunu yansıtır. Şehir ve mimarlık, İslâm sanatı, mimarlığı ve şehri, Osmanlı şehri, modernleşme, İstanbul'un planlaması ve koruma üzerine çeşitli yerlerde yayımlanmış olan makaleleri Şehir ve Mimarî Üzerine Düşünceler (1992), *Ev ve Şehir Üzerine Düşünceler* (1994), İslâmda Şehir ve Mimarî (1997), İstanbul'u Anlamak (1997), *Kubbeyi Yere Koymamak* (1997) ve vefatından sonra yayımlanmış olan *Osmanlı Şehri* (2010), *Dünyayı Güzelleştirmek* (2012) ve *Bir Şehir Kurmak*, *Turgut Cansever ile Konuşmalar* başlıklı kitaplar altında toplanmıştır. Cansever yazılarında şehir ve mimarlığı birbirini bütünleyen iki olgu olarak ele alır. Ona göre "Şehir, insanın hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli, en büyük fiziki ürün ve insan hayatını çerçeveleyen bir yapıdır" (Cansever, 2016a).

*** Orta Doğu Teknik Üniversitesi**

Mimarlık kültürü ve tarihi alanında biz öğrencilerine olağanüstü bir birikim kazandıran ve mimarlık ve kent tarihi konularına ilgi duymamda büyük katkıları olan çok değerli hocam Prof. Dr. İnci Aslanoğlu'nun anısına derin saygı ve sevgilerimle.

1946 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nden mezun olan Cansever, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde Charles Diez'in danışmanlığında "Anadolu Selçuk ve Osmanlı Sütun Başlıkları" konusunda yaptığı doktora tezini 1949 yılında tamamlamıştır (Deniz, 2009). Avusturyalı sanat tarihçi Diez'in İstanbul Üniversitesi'nde Sanat Tarihi ve Felsefe bölümlerinde verdiği derslerin ve İslam Sanatı üzerine yazılarının Cansever'in İslam felsefesi ile İslam sanatı, mimarlığı ve şehirlerin oluşumu üzerine zaman içerisinde geliştirdiği düşünceleri üzerinde derin etkileri olduğu görülür. Tasavvuf felsefesinde varlığın bütünlüğü ve sürekli değişim halinde olması düşüncesi üzerinden, bütüncül bir mimarlık ve şehir kuramı oluşturur. 1950-51 yılları arasında kısa bir süre İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim üyeliği yapan Cansever, 1960 yılında "Bugünün Mimarlık Meseleleri" başlıklı doçentlik tezinde ise modern mimarlığın düşünsel temellerine odaklanmıştır.

Cansever'in 1950'lerin ikinci yarısından itibaren şehircilik alanında etkinlik gösterdiği izlenir. Başbakan Adnan Menderes'in 1957 yılında İstanbul'da başlattığı imar operasyonlarının yarattığı yıkımın onarılması gerektiği inancıyla, aynı yıl İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü'nde İstanbul planlaması üzerinde danışman olarak çalışmaya başlamış, 1961 yılında ise İmar Müdürlüğü görevini üstlenmiş ve bu görevde bir yıl kalmıştır (Cansever, 2016d, 4). 1959-1960 yılları arasında Marmara Bölgesi Planlama Teşkilatı Başkanlığı'nın kuruluşunda yer alarak başkanlığını yürütmüş olan Cansever, Türkiye'nin ilk bölge planlama çalışması olan Doğu Marmara Bölge Planı'nın hazırlanmasına Tuğrul Akçura, Tarık Carım

ve Aydın Germen'in aralarında bulunduğu bir çalışma grubuyla birlikte katkıda bulunmuştur (Bilsel, 20015, 527-528). 1974 yılında ise Cansever, İstanbul Metropoliten Alan Planlama Bürosu'nda danışman olarak görevlendirilmiştir. Bu görevlerde çok uzun süre kalmamış olmasına karşın, İstanbul'un kentsel planlamasına, özellikle de şehrin tarihi dokusunun korunması meselesine olan ilgisi yaşamı boyunca sürmüştür.

Cansever, İstanbul'un planlaması üzerine yazdığı makalelerde on dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren karar verici konumunda olan yönetici ve teknokratları toplumun ortak kültürel değerlerini göz ardı ettikleri için eleştirir (2008a, 138-139). Cumhuriyet döneminde aynı anlayışın ülkeye davet edilen yabancı uzmanların hazırladıkları imar planlarıyla sürdüğünü, bu planların şehirlerin toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşamı ve mimari yapısını dikkate almadığını savunur. İstanbul'un planlamasını 1936'dan 1951'e on beş yıl yürüten Fransız şehirci Henri Prost'un planlama anlayışı, kimi Türk şehirci ve mimarlar tarafından çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Cansever'e göre Prost, İstanbul'u olması gerekenden çok daha küçük bir teknik kadroyla planlamıştır. Fransa'da korumacı yaklaşımı ile tanınan bir şehirci olan Henri Prost, İstanbul'da, şehrin pitoresk özellikleri ve tarihî siluetinin bir bütün olarak korunmasına vurgu yapmakla birlikte, anıt yapılar dışında tarihi kent dokusuna karşı büyük ölçüde müdahaleci bir planlama yaklaşımı benimsemiştir (Bilsel, 2009, 89-91). Cansever, Fransız şehircinin İstanbul planlamasında aldığı kimi kararların ve mekânsal düzenlemelerin, şehrin kimi tarihi değerlerini korumakta belirli katkılarının olduğunu kabul eder. Sultanahmet Meydanı ve çevresinde Arkeoloji Parkı'nın düzenlenmesi, tarihi yarımadada yapı yüksekliklerinin sınırlanmasıyla İstanbul silüetinin korunması, Beyoğlu tarafında 2 no.lu Park ve Taksim Gezisi'nin, yerleşimin doğayla ve topoğrafyayla ilişkisinin korunmasında önemli kararlar olduğunu vurgular (Cansever, 2008a, 140-141). Buna karşılık, Henri Prost'un Eski İstanbul için hazırladığı nazım planı farklı boyutlarıyla eleştirir. 1960'larda kaleme almış olduğu "İstanbul Planlamasının İlk Hedefleri" başlıklı yazısında, Prost'un planlarına referansla ve plan raporlarının üst başlığının *"L'urbanisation d'Istanbul"* olmasından hareketle, Türkçe'ye "şehirleştirme" olarak çevirdiği *"l'urbanisation"* kavramı üzerinden şu çıkarımı yapar:

> H. Prost'un gayesi İstanbul'u şehirleştirmek idi. Umumiyetle 20. Asır insanlığı için elde edilmesi bir gaye olan yeşillikler içine gömülü iskân sahaları ve yeşil bir şehir, H. Prost'a göre, birçok kişiye göre olduğu gibi bir 'köy'dü. [...] 20. Asır insanlığının öz kıymetlere, insana, insan ölçüsüne değerini yeniden kazandırmak için sarf ettiği çabadan habersiz olanların Paris'i ideal şehir saymaları, sonunda İstanbul'u şehirleştirmek için Paris'e benzetmek gerektiği zannını doğurmuş ve planlamanın gayesi bu devrede şehrin karakter ve vasıflarını değiştirmek şeklinde ortaya çıkmıştır (Cansever, 2008b, 168).

Cansever (2008a, 140) Prost planlarının Paris şehrini model aldığı, bulvarlar ve caddeler üzerinde 5-6 katlı apartman bloklarının sıralandığı, kapalı yapı adalarından oluşan yerleşim planının İstanbul'un hareketli topoğrafyası üzerinde uygulandığı saptamasını yapmaktadır. Ona göre bu yerleşim modeli, bahçeler içerisinde iki-üç katlı evlerden oluşan Osmanlı konut dokusu ve kültürü yerine, *alla franga* yaşam tarzına uygun, ışık, manzara ve bahçelerden yoksun, sağlıksız bir kentsel çevre ortaya çıkarmıştı. Cansever bu eleştirisiyle, Le Corbusier'nin "güneş ışığı, açık mekân ve yeşil" mottosuyla özetlediği modernist şehircilik düşüncesine ve mimarın *Doğu'ya Seyahat* (1911) başlıklı kitabında tarihî İstanbul şehrinin silueti yanında, boşluklu, yeşil karakterine yaptığı övgü dolu betimlemelere atıfta bulunmaktadır. Prost'un şehircilik yaklaşımının on dokuzuncu yüzyıl Batı Avrupa şehir inşası anlayışının ötesine geçemediğini düşünmekte; Paris'te Baron Haussmann'ın tarihi kent dokusu üzerinde büyük boyutlu yıkımlar yaparak açtığı geniş bulvarlar ve caddeler üzerinde yapılaşmanın yoğunluk ve yüksekliğini arttırarak oluşturduğu kentleşme biçiminin Prost tarafından İstanbul'a uyarlandığı ve bu planlama anlayışının tarihi şehrin dokusunu ve mekânsal karakterini tümüyle yok edeceğini savunmaktadır. Cansever'e göre bu planlama anlayışı, kent toprağı üzerinde spekülasyonu teşvik etmekte ve tarihi yapıların yıkılmasına yol açmaktadır (2008b, 168-169).

Cansever, İstanbul'da Prost dönemi planlamasının bir diğer sorununun III. Napolyon ve Baron Haussmann'ın Paris'teki operasyonlarında olduğu gibi merkezi bir otorite tarafından, tepeden alınan kararlarla yürütülmesi olduğu düşüncesindedir. Ne tarihi mahallelerin ortasında yıkımlarla açılan Atatürk Caddesi'nde, ne de Boğaziçi'nde sahil yolunun açılmasında bu mahallelerde yaşayanların görüşü alınmıştır:

> İnsanların bilinçle katıldığı yüksek bir kültürün sağladığı imkânlarla geliştirilmiş olan eski mahalleler yıkılarak Prost Master Planı'na göre yapılan yollar ile İstanbul mimarlık kültürü ve mimarlık mirasının ağır şekilde zedelendiği de aşikârdır (Cansever, 2008a, 142).

Henri Prost'un tarihi yarımadada, silueti oluşturan anıt yapıların görünümünü bozmamak için denizden 40 m. yüksekliğin üzerinde yapı yapılmaması kuralını ise gerçekleştirilmek istenen amaçaçısından yetersiz ve başarısız bulur. Ona göre Fransız şehirci, tarihi İstanbul'da anıt yapılarla onları saran konut dokusu arasındaki ölçek ve içerik ilişkisini anlamamıştır. Fakat yine de bu kuralın, yöneticilerin kentin imgesine verebilecekleri zararın önüne geçtiğini kabul eder (Cansever, 2008a, 142-143). Öte yandan Prost'un anıt yapıların çevrelerinde geniş açık mekânlar yaratmayı ve bu anıt yapılara doğru perspektif aksları açmayı önceleyen şehircilik yaklaşımının Osmanlı şehir dokusunun özüne bütünüyle yabancı olduğu düşüncesindedir.

Cansever'in İstanbul'un planlaması üzerine kaleme aldığı yazılarında üzerinde durduğu bu düşüncelerinin tarihi yarımadada gerçekleştirdiği mekânsal düzenlemelerde ifadesini bulduğu görülür. 1957-58 yıllarında İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü'nde üzerinde çalıştığı ilk projelerden biri tarihi şehrin merkezinde yer alan Beyazıt Meydanı düzenleme projesidir. Menderes operasyonları sırasında Divanyolu ve Ordu Caddesi'nin genişletilmesiyle yol kotları değiştirilmiş ve yıkımlar sonucunda meydan tanımsız bir boşluk haline gelmiştir. Henri Prost ve ekibinin bu alanda kot farklarını dikkate alan bir meydan düzenlemesi bulunmasına karşın, operasyonlar sırasında yol genişletme çalışmaları bu düzenlemeler dikkate alınmaksızın uygulanmış, İstanbul Üniversitesi'nin girişi ve Beyazıt Meydanı yeni yol kotuna göre yüksekte kalmıştır. Cansever'in Beyazıt Meydanı için hazırladığı proje, o dönemde İstanbul planlamasında danışmanlık görevi yapan İtalyan şehirci Luigi Piccinato'nun ilgisini çekmiş, bu proje bütünüyle olmasa da uygulamaya koyulmuştur (Cansever, 2008, 306-311).

Cansever Beyazıt Meydanı projesinde, yol genişletmesi sonucunda ortaya çıkan yükseklik farkı sorununu bir dizi platform ve teraslar düzenleyerek çözmüştür. Tarihî yapılar çevresinde tanımlı alt mekânlar oluşturan ve birbirlerine basamaklarla bağlanan platformlar bütünüyle yaya kullanımına ayrılmıştır. Bu platformlar, Beyazıt Külliyesi'nin farklı kotlarda ve farklı açılarda konumlanmış olan yapılarını birbirleriyle ilişkilendirirken, İstanbul Üniversitesi'nden ana caddeye doğru yaya akışını yönlendirmektedir (**Şekil 1, 2**).[1] Mimar, Beyazıt Meydanı tasarımının ana fikrini, Beyazıt Külliyesi'ni oluşturan yapıların birbirlerine göre konumlanmasının ardındaki felsefî yaklaşımı açıklayan özgün bir teze dayandırmaktadır. Buna göre, Fatih Külliyesi'nin kütle düzenini belirleyen geometrik düzenden farklı olarak Beyazıt Külliyesi'nde, cami, kütüphane ve medrese yapılarının her birinin önceden belirlenmiş bir düzen olmaksızın, topoğrafya üzerinde kendi yerinde konumlanmış olması, dönemin Osmanlı fikir hayatında güçlenen sufî inancında "ferdiyetin yüceliği" düşüncesini yansıtır:

> 16. Asrın ikinci yarısında ve 17. Asırda Sinan, daha sonra da takipçileri tarafından inşa edilmiş büyük dinî komplekslerin merkeziyetçi şemalarının aksine, Beyazıt Meydanı'nda cami, medrese, hamam, imaret, saray duvarı ve kapısı büyük boşluk içinde, her biri kendi varlık sebebine göre yerleştirilmiş bağımsız şahsiyetler (tektonikler) olarak tasarlanmışlardır (Cansever, 2008d, 285).

Cansever, İslam felsefesinin merkezinde yer alan kâinatın sürekli bir "oluş" halinde olduğu, varlığın dinamik bir süreç olduğu düşüncesinin İslâm şehirlerinin oluşumunu belirlediğini daha sonra kaleme aldığı birçok yazısında, özellikle de İslâmda Şehir ve Mimarî kitabı içerisindeki yazılarında tartışmaktadır (2006). Bu yorumunun arkasında derin tasavvuf bilgisi yanında doktora danışmanı Charles Diez'in İslam sanatlarında ve mimaride tektonik olarak farklılaşan ögelerin, kümülatif olarak bir araya gelmesiyle bütünü oluşturduğu yorumu etkili olmuş görünmektedir (Cansever, 2016c). Beyazıt Meydanı kentsel düzenlemesi, sonradan yapılan niteliksiz müdahaleler ve otopark alanlarının eklenmesiyle özgün niteliğini yitirmiş olmakla birlikte, Cansever'in tasarımına uygun olarak yeniden düzenlenmesi olanaklıdır.

Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) Şehircilik Komisyonu'nun Mayıs 1959'da İstanbul'da gerçekleştirdiği toplantılar kapsamında sergiler düzenlenmiş, komisyon üyeleri Amsterdam, Varşova, Moskova ve Roma'nın planlamasıyla ilgili konferanslar vermişlerdir. Komisyon başkanı André Gutton ise verdiği konferansta İstanbul'un tarihî ve kültürel mirasının tüm insanlık açısından sahip olduğu değeri işaret ederek bu mirasın korunmasının önemini vurgulamış ve turizmin İstanbul için başlıca endüstri haline gelme potansiyeli üzerinde durmuştur. Cansever (1959) UIA'nın İstanbul'da gerçekleştirdiği etkinlikler ve konferanslar üzerine *Arkitekt* dergisinde bir değerlendirme yazısı kaleme almış ve Gutton'un kültürel mirasın korunması yönündeki uyarılarını haklı bulduğunu ifade etmiştir. İstanbul büyükşehir planlamasının danışmanlığını yürüten Luigi Piccinato'nun İstanbul'un gelecekte bir ticaret, kültür, turizm ve yönetim merkezi olarak geliştirilmesi yönündeki öngörüsü de André Gutton'un saptamalarıyla örtüşmektedir. Bu öngörü doğrultusunda İstanbul'da anıt yapılar yanında tarihî kentsel çevrenin korunması önem kazanmıştır. 1961 yılında İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü görevini üstlenen Cansever, Doğu Marmara Planlama Çalışmaları doğrultusunda, İstanbul için nazım plan alternatifleri geliştirilmesine yönelik çalışmaların yanı sıra, tarihî alanlara ve gecekondu sorununun çözümüne yönelik çalışma grupları oluşturur. Bu dönemde Cansever, iki önemli koruma planı olan Boğaz Koruma Planı ve tarihi yarımadanın ilk koruma planının hazırlanmasına yönelik çalışmalar yürütmüştür. "Şehrin tarihî hüviyetini korumak" üzere geliştirilen 1/5000 ölçekli Tarihî Yarımada ve Eyüp Bölgesi Koruma Planı 1964 yılında tamamlanarak onaylanacaktır (Duranay, Gürsel ve Ural, 2013, 203-204). Yaya ulaşımına öncelik veren bu planlama çalışması, şehrin farklı karakteristikleri olan bölgelerini belirleyerek bir bütün olarak korumayı hedeflemiştir. Bu planda Tarihî Yarımada farklı bölgelere ayrılmış, her bölgenin karakterine göre koruma derecesi belirlenmiş, inşa edilecek yeni yapıların silüete olası etkileri dikkate alınarak özel planlama ve her bölgenin karakteristiklerine uygun yapılaşma koşulları geliştirilmesi hedeflenmiştir. Henri Prost'un Eski İstanbul için hazırlamış olduğu üç alanın sektör planları ise tarihî kent dokusunu korumadıkları gerekçesiyle iptal edilmiştir. Bu çalışma kapsamında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Doğan Kuban, İstanbul'un bu ilk koruma planının temel ilkelerini belirlemek üzere bir ön çalışma yapar (Kuban, 2010, s. 3-46). Cansever tarihi İstanbul şehrinin planlamasında, kendi deyişiyle "şehir mimarisinin karakteristik özellikleri"nin korunması sorunsalı üzerinde yoğunlaşmıştır. Yazılarında, "şehir mimarisi" yaklaşımı çerçevesinde, tarihi şehrin mimari karakteristiklerinin derinlemesine anlaşılması ve özenle korunması gereğini savunur. Ancak 1964'te yürürlüğe giren "Suriçi Koruma İmar Planı" uygulanamamış, bunun yerine ayrı dönemde yürürlüğe giren "İstanbul Kat Nizamları Planı" ile tarihî kent dokusunda yapılaşma ve yoğunlaşma süreci devam etmiştir (Bilsel, 2015, 529).

Cansever 1974 yılında İstanbul Metropoliten Alan Nazım Plan Bürosu'nun başına danışman olarak görevlendirilir. Onun yönetiminde İstanbul'un planlamasının en önemli hedeflerinden biri yine tarihi şehrin korunmasıdır. Bu amaçla, İstanbul metropol alanında, uydu yerleşmelerle desteklenen çok merkezli bir gelişme şeması önermiştir. Cansever'in bu önerisi, Batı'da bu dönemin çağdaş kent planlama yaklaşımlarında mevcut metropol merkezleri çevresinde, belirli nüfus büyüklüğünü aşmayan yeni kentlerin ya da uydu kent yerleşimlerinin planlanması yaklaşımının bir uygulaması olarak görülebilir. Cansever, İstanbul için öngördüğü bu kentsel gelişme şemasını, geçmişte şehrin çevresinde Boğaziçi ve Marmara kıyıları üzerinde "yıldız kümeleri" biçimindeki yerleşme düzenini sürdüren, her bir yerleşmenin "kendi başına yaşayabilen varlıklar" şeklinde özelliğinin korunduğu bir gelişme biçimi olarak görmektedir (2016b, 23). Tarihi yarımada üzerindeki yoğunluk artışına yönelik baskıları ortadan kaldırmak üzere, tarihi kent merkezinin dışında, şehrin batısında Küçük Çekmece ve Büyük Çekmece gölleri arasında bir "büyük çalışma merkezi" (merkezi iş alanı) önerisi geliştirmiş, ana ulaşım arterlerinin tarihi şehrin dışına taşınmasının gereği üzerinde durmuştur (Cansever, 2008b, 171; 2008c, 255-256; Bilsel, 2015, 527-528).

Cansever, tarihî sur içerisinde Edirnekapı, Ayvansaray ve dışında Zeytinburnu için konut alanlarının tasarımı üzerinde ayrıntıda çalışmış, komşuluk ünitesi yaklaşımını Osmanlı mahalle dokusuna referansla yorumlayan bir yerleşme düzeni yaklaşımını benimsemiştir (Tanyeli ve Yücel, 2007) (**Şekil 3**). Geleneksel şehir dokusunu oluşturan yapısal öğeler arasındaki ilişkileri yeniden kurarak tarihi şehir dokusunun devamlılığını sağlamayı hedefleyen Cansever, mimari projelerinde olduğu gibi kentsel düzenlemelerinde de geleneksel mahalle dokusu ve yapı kütleleri arasındaki ilişkileri yorumlamıştır. Bu, formalist bir taklitten çok, yere özgü, geleneksel mimariyi oluşturan özgün bir felsefî arayışı yansıtmaktadır. Geleneksel şehir dokusu ve yerel mimariyi şekilsel olarak taklit etmektense onun özünü anlamayı önceleyen ve sürekli devinim içinde olan varlığın bütünlüğü içinde yeniden yorumlanması düşüncesine dayanan bu tasarım yaklaşımını zaman içerisinde "İslâm Şehri" kavramı çevresinde felsefî boyutlarıyla geliştirmiştir. Turgut Cansever'in şehir ve mimarlık üzerine geliştirdiği kuramsal yaklaşım birbirinden ayrılamaz bir bütün oluşturmaktadır.

1 Metinde kullanılan görsel belgeler için "Turgut Cansever: Düşünce Adamı ve Mimar" sergisi proje koordinatörü Pelin Derviş'e teşekkür ederim.